

Interjú adatfelvétel külföldi munkavállalókkal az integrációs esélyeik feltérképezéséhez

– a KSH „Első és második generációs migránsok munkaerő-piaci helyzete” című kutatása alapján (2014)

A vizsgálat célja

A téma valódi körbejárása miatt mindenképpen fontosnak tartottam, hogy a másik oldalról is bemutatásra kerüljenek az integráció folyamatai és a munkába állás körülményei. Hiszen egy dolog, hogy mit mondanak a jogszabályok, és egy másik, hogy az a való életben hogyan tud megvalósulni. Ezért menekülteket kértem meg, hogy meséljenek a munkába állásuk körülményeiről.

A vizsgálat módszereinek, eszközeinek a bemutatása

A kutatást félig strukturált interjúk felvételével végeztem, vagyis előre megfogalmazott kérdések alapján a vezérfonalat követve, melytől adott szituációban akár el tudtam térni. Ez ad egyfajta szabadságot mind a résztvevőnek, mind az interjú készítőjének. Az interjú adatfelvétel egy kvalitatív kutatási módszer, amely a mennyiség helyett a minőségi adatokra helyezi a hangsúlyt. Mivel a kutatást egy nehezen elérhető célcsoporttal készítettem, ráadásul egy igen kényes témában, így mindenképpen értékes információkhoz jutottam a találkozások alkalmával.

A vizsgálat körülményei és lebonyolítása

Az interjúk elkészültét egy budapesti civil szervezet tette lehetővé, mely közvetlen kapcsolatban áll menekültekkel és így helyet adott a velük való találkozásra.

A vizsgálati minta bemutatása

Összesen 7 emberrel készítettem interjút, akik 2013 után érkeztek Magyarországra kérelmezőként, és azóta megkapták a menekült státuszt. Jelenleg Budapesten élnek és dolgoznak, és igyekeznek beilleszkedni a magyar társadalomba. Mindannyian egyedülállóként jöttek, a családjukat hátrahagyva, sőt, egyikőjük kísérő nélküli kiskorúként. Származásukat tekintve ketten afrikai országból érkeztek, Szomáliából illetve Nigériából, hárman Afganisztánból és ketten Iránból. Az interjúk magyar, angol és farszi nyelven zajlottak, az utóbbinál egy tolmács is közreműködött. Számomra, ami fontos volt, hogy az interjú alanyok újonnan érkezett menekültek legyenek, hogy minél naprakészebb információkat kaphassak az integrációs lehetőségekről, illetve hogy legyen munkahelyük, mivel arra voltam elsősorban kíváncsi, hogyan szerezték azt. Mindössze egy nő volt közöttük, életkorukat tekintve 17 és 33 közöttiek voltak. A 17 éves lány most fog érettségizni, és szeretne a felsőoktatásban továbbtanulni, de a többieknek is volt valamilyen végzettségük, szakmájuk: ketten fotográfusok, ketten villanyszerelők, egyikőjük ápoló, illetve egynek IT diplomája volt, de a kereskedelemben is nagy tapasztalattal bírt. Sokan tanultak vagy jelenleg is tanulják a magyar nyelvet, két interjút sikerült is magyar nyelven felvenni. Ezen kívül általában angolul beszéltek még, a nigériai interjúalanynak ez volt az anyanyelve is. A munkahelyek típusa szerint sokan konyhán, étteremben dol-

goznak, egyikőjük tolmácsként, a másik építőiparban, illetve a kiskorú lány diákmunkát vállal szabadidejében és modellkedik, emellett pedig épp egy dokumentumfilmet forgatnak a történetéről.

A vizsgálati eredmények elemzése és értelmezése

A vizsgálat során elsősorban az volt a célom, hogy megtudjam, az elismert menekültek milyen módon, hogyan találtak munkát maguknak, milyen nehézségekkel találkoztak munkahelykereséskor, illetve milyen állami-és egyéb segítséget kaptak a beilleszkedéséhez.

Arra a kérdésre, hogy hogyan találta meg a jelenlegi munkáját négyen mondták azt, hogy barátokon keresztül, ketten pedig hogy az interneten. Ezen kívül volt, akinek a munkahely javasolta, ahova először jelentkezett, hogy nézzen meg egy másikat, civil szervezetten keresztül, és aki tolmács, neki a Helsinkai Bizottság ajánlotta a munkát, miután megkapta a menekült státuszt. Egyikőjük említette, hogy a munkaügyi központban is próbálkozott, de ott nem fogadták el és számtalan akadályba ütközött.

„Ha szeretnél munkát találni, akkor el kell menj a munkaügyi központba. Elmentem, de nem fogadtak, mert nem volt biztosítási kártyám (TAJ). Azt mondták, hogy először az egészségbiztosítási irodába kell elmennem. Ott azt mondták, hogy vagy nekem kell kifizetnem minden hónapban 7000 forintot, vagy ha találok munkát, a munkáltatóm fogja fizetni nekem. Tehát a munkaügyi központban azt mondták, csak akkor tudnak nekem segíteni munkát találni, ha van biztosításom, az egészségbiztosítási irodában azt mondták, hogy akkor lesz TB kártyám, ha kapok munkát. Szóval nem tudom, hogy mit csináljak. 40 ezer forintot kapok minden hónapban, ebből hogyan fizessek még 7 ezer forintot a biztosításomra?”

Nagyon sokan mondták, hogy nem volt egyszerű megfelelő állást találni, ezért megkérdeztem őket, hogy pontosan milyen nehézségek voltak jellemzőek a munkahelykereséskor. A 7-ből 2-en mondták azt, hogy semmilyen nehézséggel nem találkoztak.

„Én egy építkezésen találtam munkát. A főnököm szintén afgán, így nem okoz gondot, hogy nem beszélek magyarul. Ő mindenben segít nekem, még ha orvoshoz kell elmennem, akkor is segít, és a kollégáim is afgánok. Egy héten belül találtam munkát, miután megkaptam a státuszt.”

A legnagyobb nehézség, ahogy az várható volt, a magyar nyelv hiánya, ezt 5-en tették szóvá, illetve az egyesületnél is egész nap egymást követték a magyar órák. Elmondták nekem, hogy azért fektetnek ilyen nagy hangsúlyt a nyelvkutatásra, mert ez az első lépés a munkába álláshoz. Ha valamennyire már tud magyarul, máris sokkal nagyobb eséllyel indul az egyén. Az egyesület egyébként máshogy is segít nekik, többek között ottlétemkor éppen egy profi fotós készített róluk képet az önéletrajzukhoz. A következő legtöbbit említett akadály számomra meglepő volt, hiszen jogszabály szerint a menekült státuszúakat ugyanolyan jogok illetik meg, mint egy magyar munkavállalót, tehát van munkavállalási engedélyük, mégis 4-en mondták azt, hogy konkrétan a menekült státuszuk miatt érte őket diszkrimináció, nem pedig azért mert külföldiek.

„Kaptam volna munkát raktárosként. Először mondták, hogy ne, ez nekem nem elég jó, mert diplomám van, itt meg csak pakolni kell. De én mondtam nekik, hogy nem baj, ez is munka, nagyon szükségem van rá. Aztán amikor megnézték a papírjaimat mondták, hogy ők nem tudják, hogy fel tudnak-e venni, mivel menekült vagyok. Hiába mutat-

tam meg nekik a magyar személyigazolványomat. Még azt mondtam, hogy nekem kevesebb pénz is elég, azt válaszolták, hogy nem, mert félnek, hogy bajba kerülnek emiatt.”

„Nagyon sok helyen, ahol jelentkeztem munkára, azt mondták, hogy nem tudják, hogyan kell alkalmazni külföldieket, hogyan kell alkalmazni menekülteket. Nagyon sokan nem tudják és félnek attól, hogy menekülteket felvegyenek, mert félnek attól, hogy problémájuk lesz belőle a kormánnyal.”

Ketten viszont megemlítették, hogy a származásuk miatt tapasztaltak hátrányos megkülönböztetést, érdekes, hogy mind a kettőjük afrikai származású volt. Hárman felvették, hogy nekik a papír hiánya is gondot okozott, illetve, hogy a hazájában megszerzett érettségit itt nem fogadták el. Kifogásolták azt is, hogy tapasztalattal ugyan rendelkeznek, de mivel nincs róla papírja, így nem foglalkoztak vele. A nyelvi korlátokat azonban egy másik értelmezésben is többször felemlítették. Egyrészlől ketten panaszkodtak arra, hogy az álláshirdetések csak magyar nyelven elérhetőek, így hiába kezdene el önállóan keresgélni az állások között, segítség nélkül nem megy semmire. Másrészt az őket megillető segítséget sem mindig tudják igénybe venni: többen is szóvá tették, hogy hiába mentek el a családsegítő szolgálathoz, szinte egyáltalán nem tudtak a szociális munkással kommunikálni. Ez azért is érdekes mert az integrációs szerződés folyósításának egyik feltétele a családsegítő szolgálat szociális munkásával való együttműködés, erre azonban az intézmények gyakran nincsenek felkészülve/felkészítve.

„Amikor megkaptam a státuszt Debrecenben voltam a táborban. És a szociális munkásom a családsegítőben semmit sem tudott angolul, csak magyarul. Én nem kaptam tőle semmilyen segítséget, támogatást. Azután amikor Budapestre költöztem a 23. kerületbe, nagyjából 4 szociális munkásom volt, mert mindig, szinte minden hónap cserélődtek, de egyikőjük sem beszélt angolul. Utána egy másik kerületbe költöztem, a 7.-be, és ott volt végre egy olyan szociális munkás, aki beszélt angolul. El tudtam mesélni neki, hogy milyen problémáim vannak, és ő meg tudott hallgatni engem és válaszolt is. Azt is megígérte, hogy szervez majd egy magyar kurzust és segít a munkakeresésben is, ha lesz ideje. De ebben a kerületben nagyon sok menekült van, ő meg eléggé elfoglalt.”

Végül arra voltam még kíváncsi, hogy milyen segítséget kaptak a beilleszkedéshez az államtól és egyéb informális módon. Egyedül az integrációs szerződést említették, a kiskorú lány kivételével, aki kapott szállást egy gyermekotthonban, zsebpénzt és iskolába járhat. A többiek arról számoltak be, hogy nem sok támogatást kapnak az államtól. Hiába kapják az integrációs pénzt, lakást szinte lehetetlen találni egyedül, és munkát szintúgy. Sokan úgy vannak vele, hogy a többiek rossz tapasztalata miatt már nem is látják értelmét egyáltalán segítséget kérni, mert úgylis csak üres ígéreteket kapnak.

„Havonta egyszer csak elmegyek aláírni a papírokat és ennyi. Nem is kérek segítséget, mert tudom, hogy úgyse kapnék. Ezért inkább megpróbálok a saját lábamon megállni, ahelyett hogy csak várok-várok az ő segítségükre. Nincs semmi értelme.”

„Amikor kértem a szociális munkást, hogy segítsen lakást, munkát találni, azt mondta, hogy az állam ezt nem támogatja, mármint, hogy nem ad szállást. Az integrációs pénzt folyamatosan kapom, de ez nem valami sok. 60 ezer forint egy hónapra, de most már csak 40 ezer, mivel minden 6 hónapban egyre kevesebb. Én nem gondolom, hogy bárki meg tud élni 200 euróból egy idegen országban. Ez nagyon nehéz, főleg ha nincs szállásod, nincs munkahelyed, csak ez a 200 euro van. De nem csak a menekülteknek, még a magyaroknak is nagyon nehéz lenne. Ha a saját országomban lennék, nem kellene fizetnem a szállásért, mert élhetnék az anyukám házában, nem kellene fizetnem bérleti

díjat, a családom támogatna, ha például nem lenne mitennem, ők segítenének. De itt senkim nincs, aki segítene nekem, és ez a 200 euro gyorsan elfogy.”

Szerencsére a civil szervezetek egyre több támogatást tudnak nyújtani a menekülteknek, és próbálnak az igényekhez igazodni. Sokan számoltak be arról, hogy segítséget kaptak lakás-és munkakeresésben, hivatalos ügyek intézésében, nyelvtanulásban. Van, aki vallási közösségekkel is kapcsolatban van, és tőlük kapott ruhaadományt vagy ételmelet. Ketten mondták, hogy a Közép-európai Egyetemen eltöltöttek két szemesztert, ahol magyar és angol kurzusok vettek részt, illetve fotográfiát, emberi jogokat, színház-művészetet, és magyar kultúra és történelmet tanultak. Emellett a személyes kapcsolatokon keresztül, barátok által kaptak rengeteg támogatást az interjúk alapján.

Összegzés

A kutatásomban a menekültek munkaerő-piaci integrációját igyekeztem bemutatni. Mivel többször utaltam arra, hogy ez egy kétirányú folyamat, így én is arra törekedtem, hogy ennek mindkét oldalát meg tudjam mutatni. Ezt a célt szolgálta a befogadó társadalommal kitöltött 75 darab kérdőív és az integráció útján már elindult külföldiekkel készített 7 darab interjú. Számtalan kutatás szól arról, hogy a magyarok az egyik legelutasítottabb nemzet Európában. A TÁRKI 2011-es kutatását alapul véve közvetlenül az októberi népszavazás után és az egyébként is migrációtól hangos időszakban érdekesnek találtam felmérni az „átlagember” befogadó hajlandóságát. Mivel a felmérés nem reprezentatív, a kapott eredményeket is ennek fényében kell értékelni. Azt gondolom, hogy az elfogadás kérdése nem fekete és fehér, tehát nem lehet kimondani, hogy a válaszadók befogadóak vagy idegenellenesek, ezért az attitűdök elemzését is különböző szempontok alapján végeztem el. A gazdasági okokból történő elutasítás – mely a korábbi vizsgálatok szerint igencsak jellemző a magyar populációra – az általam felvett kérdőívek eredményei alapján az én válaszadóim sem gondolják, hogy gazdasági fellendülést hozhatnak a menekültek és a migránsok, viszont az nem igaz, hogy a munkahelyeiket féltlenék tőlük. Társadalmi szerepüket sem tartják kimagaslónak. Egyedül kulturális sokszínűséget és szemléletbeli fejlődést várnak tőlük, de az így vélekedők aránya sem tűnik ki túlzottan a mintából. A válaszadók többsége azonban tisztán látja azt, hogy a társadalom nem túl elfogadó az idegenekkel szemben, a menekülteket kiemelve. A külföldiek kriminalizálást vizsgálva arra jutottam, hogy a kitöltők többségére nem jellemző, hogy bűnözőkként és terroristákként tekintenek a migránsokra és a menekültekre, azonban vannak sokan, akik bizonytalanok és könnyen befolyásolhatóak. A kérdőívben továbbá foglalkoztam az integrációval is, melyet az attitűd vizsgálatával és egy fiktív állásinterjúk szituációs helyzet megteremtésével mértem. A válaszadók az anyagi jellegű támogatást kivéve alapvetően nyitottak voltak a menekültek beilleszkedését segítő intézkedésekre, mint ahogy a konkrét személyes kapcsolatok létesítésére is. Az interjúk szituációjában, ahogy az várható volt, a határon túli magyarokat választanák legtöbbször kollégának (64%), láthatóan más külföldit (arabot, kínait vagy afrikait) a kitöltők 21-26%-a. Ezeket az eredményeket a szociodemográfiai és egyéb jellemzőkkel összevetve, a korábbi kutatásokban bizonyított befogadó és elutasító attitűdök itt is jellemzőek voltak.

A második empirikus kutatásban a kitűzött céloom a másik oldal bemutatása, meghallgatása volt, hogy az integráció elméleti ismérvei mellett betekintés nyerjek a menekültek mindennapi életén keresztül a gyakorlatba is és találkozzak a számok mögött megbújó valódi élettörténetekkel. Amire konkrétan kíváncsi voltam, az az, hogy hogyan sikerült beilleszkedniük a munka világába. Az elmondottak alapján a legtöbben a barátaiakra és kapcsolati tőkéikre számíthatnak, illetve a civil szervezetek látják el ezt a feladatot. A nehézségeik többnyire a magyar nyelv hiányából és a végzettséget igazoló dokumentumok el nem ismeréséből adódnak. Ezen kívül sokan tapasztaltak diszkriminációt, de túlnyomórészt nem faji vagy vallási okokból, hanem a menekült státuszuk miatt. Elmondásuk alapján a munkaadók nincsenek kellőképpen tájékozódva a státuszukkal járó munkavállalási lehetőségek jogi formáival, ebből adódóan félnek alkalmazni őket. A munkaügyi központon keresztül sem könnyebb állást találni, legfőképp az adminisztráció nehezíti ezt meg, hiszen társadalombiztosítási szám hiányában nem tudják regisztrálni őket álláskeresőként a rendszerben. Emellett nem csak az ő hiányos nyelvismeretük nehezíti meg az ügyintézés: hiába beszélnek valamilyen idegen nyelvet, – legtöbbször angolt – az ügyintézők illetve a segítő szakemberek nem. A tanulmány végéhez közeledve megerősödött bennem az a hipotézis, amely már az elején is megfogalmazódott: a menekültek legfőbb intézményes jellegű támasza a civil szektor, mely a személyes kapcsolatokon keresztül történő segítségnyújtást egészíti ki.

Irodalom

Könyvek:

- Önálló alkotások:
 - NAGY BOLDIZSÁR (2014.): *A magyar menekültjog és menekültügy a rendszerváltoztatástól az Európai Unióba lépésig*. Budapest, Gondolat Kiadó
- Szerkesztett, többszerzős művek, tanulmányok:
 - HAUTZINGER ZOLTÁN – HEGEDŰS JUDIT – KLENNER ZOLTÁN (2014.): *A migráció elmélete*. Budapest, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar
 - KOVÁTS ANDRÁS (2014.) – *Migrációs helyzetkép Magyarországon*, In: TARRÓSY ISTVÁN – GLIED VIKTOR – VÖRÖS ZOLTÁN: *Migrációs tendenciák napjainkban – A 21. század migrációs folyamatainak tanulmányozásához*, Pécs, IDR Republikon
 - SIK ENDRE - SIMONOVITS BORI (2012.): *Abena, Sára, Chen, és Ali esélyei Magyarországon*, Budapest, TÁRKI

Folyóiratok:

- STATISZTIKAI TÜKÖR, 2015/48: *Első és második generációs migránsok munkaerő-piaci helyzete* (a munkaerő-felmérés 2014. II. negyedévi ad hoc moduljának főbb eredményei),
- HABLICSEK LÁSZLÓ – ILLÉS SÁNDOR (2007.): *Az 1956-os népvándorlás népességi hatásai*, Statisztikai Szemle, 85. évfolyam, 2. szám, 2007.
- ÖRDÖG ISTVÁN (2013.): *Menekültügyi mítoszok, féligazságok*, Fundamentum, 2013. 2. szám
- SÁROSI ANNAMÁRIA – TÓTH PÁL PÉTER (2009.): *Mérési lehetőségek a nemzetközi vándorlásstatisztikában*, Statisztikai Szemle, 87. évfolyam, 7-8. szám,

Módszertani anyagok:

- VAJDA RÓZA – HEGEDŰS RÉKA (2008.): *Integráció önkéntes alapon - Önkéntesség, mint menekültügyi integrációs eszköz* Budapest, Menedék Migránsokat Segítő Egyesület
- SÍK ENDRE – SIMONOVITS BORI: *Feladatgyűjtemény a társadalomkutatás módszertanához I.* Digitális Tankönyvtár. Letöltés helye: http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0010_2A_14_A_disz_kriminacio_merese_Valogatta_es_szerk_Sik_Endre_es_Simonovits_Bori/adatok.html Letöltés ideje: 2016. november 4.

Internetes források:

- Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal:
http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=421&Itemid=392&lang=hu (letöltés dátuma: 2016. október.15)
- Központi Statisztikai Hivatal:
<http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp> (letöltés dátuma: 2016. november 20.)
- Menedék Migránsokat Segítő Egyesület:
<http://menedek.hu/> (letöltés dátuma: 2016. október 29.)
- Migráció Kutató Intézet:
<http://www.migraciokutato.hu/hu/> (letöltés dátuma: 2016. november 18.)
- UNHCR:
<http://www.unhcr-centraleurope.org/hu> (letöltés dátuma: 2016. november 10.)

Jogszabályok:

- 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről
- 1997. évi CXXXIX. törvény 16. §. (2)
- 1698/2013. (X. 4.) Kormányhatározat elfogadott Migrációs Stratégia és az azon alapuló, az Európai Unió által a 2014-2020. ciklusban létrehozásra kerülő Menekültügyi és Migrációs Alaphoz kapcsolódó hétéves stratégiai tervdokumentum